

Голові разової спеціалізованої вченої ради
доктору економічних наук,
доценту Абрамовій І.В.

РЕЦЕНЗІЯ

Доктора економічних наук, доцента, доцента кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування ДЖИГОРИ Ольги Миколаївни на дисертаційну роботу ОЛЕКСУНЬ Надії Олександрівни на тему: «Продовольча безпека України в контексті гібридних загроз та економічної стійкості», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)» галузі знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Дисертаційна робота Олексунь Н.О. присвячена актуальній науковій проблемі, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України в умовах повномасштабної війни, гібридних загроз, економічної нестабільності та трансформації агропродовольчої системи держави.

Продовольча безпека в сучасних умовах виступає не лише передумовою стабільного соціально-економічного розвитку, а й чинником збереження національної стійкості, внутрішньої стабільності та обороноздатності держави. В умовах російсько-української війни продовольча система України зазнала істотного впливу через руйнування інфраструктури, мінування сільськогосподарських земель, порушення виробничих і логістичних ланцюгів, ускладнення експорту, зростання витрат аграрного виробництва, посилення цінового тиску та зниження купівельної спроможності населення.

Особливість обраної теми полягає в тому, що авторка розглядає продовольчу безпеку не лише як економічну чи аграрну проблему, а як складову системи національної безпеки, яка формується під впливом комплексу воєнних, економічних, соціальних, інституційних, логістичних,

екологічних та інформаційних чинників. Такий підхід є своєчасним, оскільки сучасні загрози продовольчій безпеці мають складний, багаторівневий і гібридний характер.

Актуальність дисертації також зумовлена потребою в удосконаленні методичних підходів до оцінювання продовольчої безпеки, оскільки традиційні індикаторні системи не завжди дозволяють повною мірою врахувати умови воєнного стану, регіональні диспропорції, обмеженість статистичних даних, соціальну вразливість населення та фізичну доступність продовольства в окремих регіонах.

З огляду на це дисертаційне дослідження Олексунь Н.О. є своєчасним, науково обґрунтованим і практично значущим, а його результати мають важливе значення для розвитку теоретико-методичних і прикладних засад забезпечення продовольчої безпеки України в контексті гібридних загроз та економічної стійкості.

Структура і зміст основних положень дисертаційної роботи

Дисертаційна робота має логічну та завершену структуру, яка відповідає поставленій меті, завданням, об'єкту і предмету дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі «Теоретико-методичні положення забезпечення продовольчої безпеки як компоненти національної безпеки держави» здобувачкою досліджено теоретичні основи продовольчої безпеки, систематизовано понятійно-категоріальний апарат, розкрито сутність понять «продовольство», «продовольча система», «продовольча криза», «продовольче забезпечення» та «продовольча безпека». Значну увагу приділено визначенню місця продовольчої безпеки в системі національної безпеки держави.

Позитивної оцінки заслуговує авторське трактування продовольчої безпеки як комплексної характеристики стану соціально-економічної системи держави та стійкості агропродовольчої системи. У запропонованому підході

продовольча безпека пов'язується не лише з наявністю продовольства, а й із його якістю, безпечністю, рівним доступом населення, стабільністю внутрішнього ринку та здатністю системи адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх загроз.

Окремо слід відзначити аналіз нормативно-правового забезпечення продовольчої безпеки України. Авторкою розкрито особливості формування нормативно-правового регулювання аграрної сфери та продовольчої безпеки в різні історичні періоди, з акцентом на сучасні умови воєнного стану та необхідність адаптації державної політики до нових безпекових викликів.

Важливою складовою першого розділу є бібліометричний аналіз наукових досліджень з питань продовольчої безпеки. Його проведення дозволило авторці виявити міждисциплінарний характер цієї проблематики, окреслити основні напрями сучасного наукового дискурсу та обґрунтувати наукову доцільність подальшого дослідження продовольчої безпеки саме в контексті гібридних загроз.

У другому розділі «Сучасний стан та загрози продовольчій безпеці України в умовах гібридних загроз та економічної стійкості» авторкою систематизовано міжнародні та національні підходи до оцінки рівня продовольчої безпеки, проаналізовано світові тенденції продовольчої безпеки та досліджено сучасний стан продовольчої безпеки України.

Заслуговує на схвалення аналіз міжнародних методик, зокрема GFSI, FIES, IPC, GHI, ND-GAIN, та їх зіставлення з національними підходами до оцінювання продовольчої безпеки. Авторка слушно наголошує, що в умовах воєнного стану традиційні підходи до оцінювання потребують адаптації, адже офіційна статистика може бути неповною, запізнілою або недоступною для окремих територій.

У межах другого розділу важливим є дослідження впливу російської агресії на продовольчу безпеку України. Авторкою показано, що повномасштабна війна спричинила суттєві втрати аграрного сектору, руйнування інфраструктури, мінування земель, порушення логістики,

ускладнення експорту та посилення соціально-економічної вразливості населення.

У третьому розділі «Напрями удосконалення забезпечення продовольчої безпеки держави» досліджено міжнародні практики забезпечення продовольчої безпеки в умовах гібридних загроз і запропоновано механізм підвищення рівня продовольчої безпеки України.

Здобувачкою проаналізовано досвід Ізраїлю, Ефіопії, Сирії, Ємену, Судану та Південного Судану. Вибір таких кейсів дозволив розглянути різні моделі реагування на продовольчі кризи, воєнні загрози, гуманітарну залежність, логістичні обмеження та інституційні виклики. На основі цього аналізу запропоновано напрями, які можуть бути адаптовані до українських умов: розвиток регіональних систем управління продовольчими резервами, підтримка прифронтового фермерства, посилення державно-приватного партнерства, розвиток альтернативних логістичних коридорів та інтеграція гуманітарних механізмів у систему продовольчої безпеки.

Важливим результатом третього розділу є формування механізму підвищення рівня продовольчої безпеки держави. Авторка розглядає його як систему взаємопов'язаних економічних, правових, інституційних, соціальних та міжнародних інструментів. Запропонований механізм має комплексний характер і спрямований на забезпечення функціонування, стійкості та адаптивності продовольчої системи України в умовах гібридних загроз.

Загалом зміст дисертації свідчить про послідовність авторського задуму, належний рівень теоретичного опрацювання проблеми, достатню аналітичну базу та практичну спрямованість отриманих результатів.

Наукова новизна дисертаційної роботи

Авторка отримала такі наукові результати:

удосконалено обґрунтування напрямів адаптації міжнародного досвіду забезпечення продовольчої безпеки до умов України, яке ґрунтується на аналізі досвіду країн, які функціонували в умовах воєнних конфліктів,

тривалих безпекових криз, обмеженого доступу до продовольчих ресурсів та порушення логістичних ланцюгів;

науково-методичний підхід до систематизації загроз продовольчій безпеці держави. На відміну від традиційних підходів, у межах яких загрози розглядаються переважно крізь призму економічних, природних або виробничих чинників, авторкою обґрунтовано необхідність їх комплексного аналізу з урахуванням воєнних, логістичних, зовнішньоторговельних, економічних, соціально-демографічних, інституційних, екологічно-кліматичних та інформаційних складових.

подальшого розвитку набули теоретичні положення щодо понятійно-категоріального апарату дослідження продовольчої безпеки в частині уточнення змісту понять «продовольча безпека держави» та «продовольча система»;

визначення тенденцій публікаційної активності з проблематики забезпечення продовольчої безпеки, що дало змогу встановити міждисциплінарну природу досліджуваної проблеми та окреслити недостатньо вивчені аспекти на основі систематизації наукових підходів до формування продовольчої безпеки у глобальному та національному вимірах у розрізі кластерів.

Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що отримані авторкою результати можуть бути використані при формуванні та реалізації державної політики у сфері продовольчої безпеки, національної безпеки, економічної стійкості та післявоєнного відновлення.

Практичну цінність мають положення щодо удосконалення оцінювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, систематизації загроз, адаптації міжнародного досвіду, формування механізму підвищення рівня продовольчої безпеки, розвитку регіональних продовольчих резервів, підтримки прифронтового фермерства та посилення міжсекторальної координації.

Запропоновані рекомендації можуть бути корисними для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інституцій, відповідальних за формування аграрної політики, суб'єктів системи національної безпеки, а також установ, що здійснюють аналітичний супровід продовольчої політики та післявоєнного відновлення України.

Практичне значення результатів підтверджується їх упровадженням у діяльність Департаменту регіонального розвитку Житомирської обласної державної адміністрації, а також використанням в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка» при викладанні дисциплін «Продовольча безпека» та «Національна безпека України».

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження достатньо повно відображені в опублікованих працях авторки за темою дисертації. Загалом за темою дослідження опубліковано 9 наукових праць, зокрема 1 стаття у виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз, 3 статті у наукових фахових виданнях України категорії Б та 5 праць, які засвідчують апробацію результатів дослідження на наукових і науково-практичних конференціях. Зміст опублікованих праць відповідає темі, меті та завданням дисертаційного дослідження, а також підтверджує належний рівень апробації його основних наукових результатів.

Академічна доброчесність

Дисертаційна робота Олексунь Н.О. є самостійним науковим дослідженням. Використані в роботі ідеї, положення, результати та тексти інших авторів мають відповідні посилання на джерела. Ознак порушення академічної доброчесності у дисертації не виявлено.

Основні результати роботи оприлюднені у наукових публікаціях здобувачки та апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, що підтверджує належний рівень наукової комунікації та відкритості результатів дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Авторка зазначає про соціальну вразливість окремих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, пенсіонерів, мешканців прифронтових територій та домогосподарств, очолюваних жінками. Проте не вказує які саме механізми державної підтримки можуть бути найбільш ефективними для кожної з цих груп.

На с. 76-89, де розглянуто сучасні підходи до оцінки рівня продовольчої безпеки, доцільно було б подати узагальнюючу порівняльну таблицю переваг, недоліків і практичної придатності кожної методики для України в умовах воєнного стану.

Авторка обґрунтовує важливість державно-приватного партнерства у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Водночас потребує уточнення питання мотивації приватного сектору до участі в таких механізмах, особливо в умовах високих воєнних ризиків і нестабільності аграрного ринку.

Зазначені зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер. Вони не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, не применшують її наукової новизни, теоретичного значення та практичної цінності, а лише окреслюють перспективні напрями подальшого розвитку досліджень у сфері продовольчої безпеки України в умовах гібридних загроз та економічної стійкості.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Олексунь Надії Олександрівни на тему: «Продовольча безпека України в контексті гібридних загроз та економічної стійкості» є завершеною, самостійною та комплексною науковою працею, у якій розв'язано актуальне наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень та розробці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення продовольчої безпеки України в контексті гібридних загроз та економічної стійкості.

Робота характеризується актуальністю, логічною структурою, належним рівнем наукової новизни, теоретичною обґрунтованістю, практичною

спрямованістю та достатньою апробацією основних результатів. Сформульовані авторкою положення, висновки і рекомендації відповідають сучасним потребам розвитку системи національної безпеки України, зміцнення економічної стійкості та забезпечення продовольчої стабільності в умовах війни й післявоєнного відновлення.

За змістом, науковим рівнем, обсягом, структурою та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, визначеним «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

На підставі викладеного вважаю, що ОЛЕКСУНЬ Надія Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)».

Рецензент:

Доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри національної
безпеки, публічного управління
та адміністрування

Ольга ДЖИГОРА

